

شايمۇرات قامزاۋلى

مردانىڭ سۈڭەد كەشەد

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

شایمۇرات قامزا ۇلى

بۇرۇنكى سۇڭ سۇڭ كەشە

(تارىخىي رومان)

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

۲۰۰۸ يىلى ئۆزگىچە

图书在版编目(CIP)数据

末代王爷夫人轶事/夏木拉提·哈木扎 著 — 乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 2003.12

ISBN 978 — 7 — 228 — 08552 — 1

I . 末 ... II . 夏 ... III . 长篇小说 — 中国 — 当代 IV . I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核子 (2003) 第 121276 号

审 订: 哈 德 斯

责任编辑: 苏里坦汗

校 对: 马 吾 提

封面设计: 夏 提 克

末代王爷夫人轶事 (哈萨克文)

夏木拉提·哈木扎 著

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码: 830001)

新疆新华书店发行

新疆八百印务有限公司印刷

850×1168 毫米 32 开本 15.125 印张

2003 年 12 月第 1 版 2008 年 6 月第 2 次印刷

印数: 2001 — 5000

ISBN 978 — 7 — 228 — 08552 — 1 定价: 25.00 元

تەكشۈرۈپ بەكىتكەن: قادىس ئەجانابىل ۋلى
جاۋاپتى رەداكتور: سۇلتانقان ساداتجان ۋلى
كوررەكتور: ماۋلىت ئەشارىپ ۋلى
مۇقاباسىن جوبالاعان: شاتتىق اغسا

وردانىڭ سوغىشى كوشى

*

شىنجاڭ خالىق باسپاسى باستىردى
(ئۈرۈمچى قالاسى وڭتۇستىك ازاتتىق كوشەسى 348 - ئاۋلا)

شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شىنجاڭ باباي باسپا شەكتى سەرىكتىگىندە باسلىدى
فورمات 1/32 850 × 1168 ، 15.125 باسپا تاباق

2003 - جىل ، جەلتوقسان ، 1 - باسپاسى

2008 - جىل ، ماۋسىم ، 2 - باسلىۋى

تىراجى: 5000 — 2001

ISBN 978 — 7 — 228 — 08552 — 1

باعاسى: 25.00 يۋان

الەن ۋاڭ

قادۇۋان مامىربەك قىزى

ئشارىپجان كوگەدايەۋ

قادۇن مامىرەك قىزى سۇڭ مىلىن خانىمىمەن بىرگە

قادۇن مامىرەك قىزى احمەتجان قاسىمى ، ابدىكەرىم اباىسوۋ قاتارلىقلارمەن بىرگە

وردانىڭ سوغىشى كوشى

چىڭ پاتشاسىنان بىلىك تاڭباسىن بەكىتىرىپ اكەلگەننەن كەينىكى تورە ورداسىنىڭ العاشقى تورەسى قالبا تاۋىنىڭ توبەسىندە تۇرىپ، قۇتتىقتان ەل - جۇرتىن كورگەندە، ءوز بىلىگىنىڭ بۇدان كەينىكى ۇرپاعىنا ماڭگى جالعاسا بەرەتىندىگىنە شۇبالانباغان ەدى. مىنە، وسى كەزدە بۇلدىراپ كورىنگەن التاي تاۋى مەن بۇرقانىپ اققان ەرتىس وزەنىنىڭ سۋى ۇران شاقىرعان قالىڭ ادامنىڭ داۋسىنا ارالاسىپ، بۇل مارتەبەنىڭ ماڭگى كۋاسى بولاتىنىداي ءباز - باياعى قالپىنىدا قالا بەرگەن - دى.

«ماڭگى» دەگەن ءسوزدىڭ ۇعىمى قاشاندا شەكتى بولارىن بۇرىنقى الپتاردىڭ دا ويلاماعانى سياقتى، ادامزاتنىڭ ءزىن قالدىرىپ وتىرعان تاۋ - وزەندەر دە، الەم زاڭى جونىنەن الپ ايتقاندا، ونىڭ دا «ماڭگى» كۋا بولپ تۇرا المايتىنى بەلگىلى ەدى.

بولعانىمەن «شەكتى» دەگەن ءسوزدىڭ اقيقاتتىعىن انىق تۇسىنگەن كۈننىڭ وزىندە دە، ونىڭ شەگىن مەجەلەي الۋ الدىنەلەر ءۇشىن بەلگىسىز ەدى. قالبا تاۋىنىڭ باسىن اينالىپ، اللادان تىلەك تىلەپ، اق باتامەن العىس جاۋدىرىپ وتكەننەن كەيىن، وسىدان تۇپ - تۇرا 164 جىلدى ارتىنا تاستاپ ياعنى 1949 - جىلى 23 - قىركۇيەك كۈنى بوعدا تاۋىنىڭ سولتۇستىگىن بۆكتەرلەپ، قارا قۇرىم كوش بانىستى بەتكە الپ جىلجىپ بارا جاتتى. مىنە، بۇل سول كەزدەگى بىلىك العان

وردانىڭ قازىرگى ۇرىعى بولاتتىن. سول بىلىكتىڭ ۇرپاق قۇلاپ جالعاسقان ەڭ سوڭغى شەگىن ەندى عاسىر دا ەمەس، جىل مەن اي دا ەمەس، تەك جەتى - اق كۈن قالغانىن ەجەلگى اتا - بابا ارۋاقتارى سەزىنگەن دە بولار.

وسى كوشتىڭ تەڭ ورتاسىندا، قازىرگى وردانىڭ يەسى، وسى عاسىردىڭ باسىندا التاي تاۋىنا اتامى شىعپ، شىعستانى الپ ەلگە اتى ايگىلى بولغان قادۋان ەسىمدى خانىم كەلەدى. ول ات ۇستىنەن قولىنداى سارالا قامشىنىڭ سابىمەن كەستەلى اق شىلاۋىشىنىڭ ماڭدايىن كوتەرىپ قويىپ، اۋىق - اۋىق بوعدا تاۋىنىڭ باسىنا قارايدى.

اق باستى بوعدا تاۋىنىڭ اسقار شىڭدارى تۇعىرىندا توياتىپ وتىرعان اق بۇركىتتەي سۇستى دا ايباتتى سەزىلەدى. قاراعان سايىن ەوزى كورگەن سان - ساناقسىز الپ تاۋلاردان الشاق بولپ بايقالادى. ايبىندى شىڭداردىڭ باتىس پەن شىعىسقا قاراي سوزىلعان ەبىتىمى بۇل ولكەنىڭ كىندىگىن باسىپ، اق ەسۋتىن اپىنلاسىنا اعزىپ جاتقان الپ كىت سىياقتى.

ونىڭ سولتۇستىگىندەگى جۇڭغار وپپاتى مەن وڭتۇستىگىندەگى تۇرپان وپپاتى الپ كىتتىڭ اق ەسۋتىن ەكى بۇيرىنەن سورىپ جاتقان وبىر ايداعار سىياقتانادى. قارلى شىڭداردىڭ ارشىن توسىنەن باستالاتتىن سانسىز وزەندەر بەينە اق كۈمبەزگە سالىبراتىپ تاققان تىزبەكتى كۈمىس قوڭىراۋلاردىڭ قوزاسىنا ۇقسايدى. تاۋ بوكتەرى بەينە ەوزىنىڭ كوگىلدىر كويلەگى سىياقتى تارامدالغان وزەندەر كوسىلگەن كويلەكتىڭ ەتەگىن كەستەلەپ جاتقانداي ەدى.

خاننىم باستاعان تۈرە ورداسى ەندى قايدا كوشىپ بارادى؟ بۇل سۇراققا ەدال قازىر ەشكىم دە جاۋاپ بەرە الماس ەدى. ەالمىساقتان بەرى سانسىزداعان جورىقتار مەن كوشتىڭ بۇل وڭىردەن شۋاپ وتكەننە تەك بوعدانىڭ الپ شىڭدارى عانا كۋا

ەدى. الپ شىڭدار بىلاي قاراعاندا ۇلى تاۋدىڭ كۈڭگىيى مەن تەرسكەيىندەگى سانسىز تۇرپاقا ايرىلىپ ايعىزدانىپ جاتقان شتىرمان جولىدىڭ ورتاسىنداى اق تۇيىنشەك سياقتى ەدى. وسى تۇيىنشەك جاراتىلعالى ادامزاتنىڭ سانسىز جورىقتارى مەن سوعىستارىنا ايعاق بولپ، تاپچىلماي قاراپ وتكىزىپ تۇرغانى سياقتى، مەن، ەندى بۇرىنعىسىنداى ۶بىر توپ اتتى اسكەر ەرتكەن شاعىن تۇيەلى كوشتى دە ەلەۋسىز عانا قويىنا تىعىپ بارا جاتتى.

بايرىعى كوشپەندى ادەتتىن تاستاي قويماغان بۇل وردا ۶وزىنىڭ اتا - بابالارىمەن سالىستىرعاندا ۶الى دە ۇقساستىعى كوپ ەدى. ويتكەنى، مىنگەندەرى ات، جەتەكتەگەندەرى تۇيە، ارتقاندارى كيىز ۶ۇي بولغانىمەن، اسىنعاندارى وسىزامانعى ەڭ دامىعان قارۋ - چاراق. ال، كيىگەن كيىمدەرى ۇزاق تاريىحتان بەرى اينىماي كەلە جاتقان كوشپەندىلەردىڭ كۈنە كيىمى مەن بۇگىنگى زاماننىڭ اسكەرى كيىمى ارالاسپ كەتكەن ەدى. ۇقسانماغان وسىنداى ەكى ۶داۋىردىڭ بەلگىلەرى قوسىلىپ كەتكەنى سياقتى، بۇل وردانىڭ بۇگىنگى ەل شىندەگى ۶مانساپ - مارتەبەسى دە ارالاسپ كەتكەن ەدى. ەڭ الدىمەن ايتىلاتىن ونىڭ «تورە» دەگەن رۋاتى دا اقسۇيەك ەكەندىگىن الگە دەيىن اىگىلەپ تۇراتىن. بۇل رۋدىڭ اتا - باباسىمەن بولغان شەجىرەسى باسقا رۋلاردىڭ اتا - باباسىمەن بولغان شەجىرەلەرىنە قاراعاندا قۇبىجىق بولپ ايتىلادى دا، سوڭىندا باسقا ۇلتتان سىڭگەن دەلىنەدى. ال، شىندىعىنا كەلگەندە قازىرگى قازاق قۇرامىن قالىپتاستىرىپ وتىرعان نەگىزگى رۋلاردىڭ بىرىنەن سانالادى. كەزىندە تورە رۋىنىڭ ارعى اتا - باباسى قىپشاقنىڭ سۇلتانى قايرىحاننىڭ ۇزى - مۇرىنا بالقىعان قورعاسىن قۇيىپ، قالاسىن باعىندىرعان ەكەن. ال، بۇل زاماندا تورە رۋىن قازاق قۇرامىنان شەتتەتۋىشلەردىڭ دە

اۋزى - مۇرىنى قورعاسىن قۇياردى قاتالىدى بارسى ويلاپ
جەتپەسە كەرەك.

سەبەبى، تۈرە سان عاسىردان بەرى قازاقتىڭ جاي رۋلارى
بولىپ قالماستان، كەينىگى كەزدە ءوز الدىنا ۇلت بولىپ
قالىپتاسۇنا ۇيتقى بولعان دەسەك ارتىق كەتپەس ەدى.

ويتكەنى، بىزگە بەلگىلى جاڭا ەرانىڭ 1456 - جىلى كوك
وردادان ءبولىنىپ شىعىپ، «قازاق» دەگەن ۇلتىنىڭ اتىن ەلمگە
ايگىلەگەن كەرەي سۇلتان مەن جانىبەك سۇلتاندار، انە، سول
تۈرەلەر ەدى. تۈرە رۋى قازاق قۇرامىنا ەنگەن كەزدە، ونىڭ باسقا
رۋلارىندا قانشا قويرىپاق جاتقاننى تەمىر باستى اۋلىم ءوزى
بىلەر.

سول داۋىردەن باستاپ قازاق رۋلارى ۇرپاقتان - ۇرپاققا
جالعاسقان تۈرە بىلىگىن ۇيتقى ەتتى. بۇل بىلىكتىڭ داستۇرگە
اينالغانى سونشالىق، «تۈرەسىز ەل، تۈبەسىز جەر بولمايدى»
دەگەن ماقال وسى ءسوز تىركەسىنىڭ سوڭعى ماعناسىنداي
بۇلجىماس قاعىداغا اينالىپ قالدى.

قارا شوغر كوش بوعدانىڭ بوكتەرىمەن باياۋ جىلجىپ
كەلەدى. كوشتىڭ ورتاسىندا ەسكىپەن تۈردەي قارا كەر اتقا
مىنگەن حانىمنىڭ ءون بويى ەرەكشە جارقىراپ كوزگە شالىنادى.
ويتكەنى، ونىڭ ەر - تۇرمانى مەن كيگەن كىيىمدەرىنە دەيىن
التىنمەن اشەكەيلەنگەن. اسىرەسە، وسىنداي زىنات بۇيىمدارىن
الدىمەن كورسەتىپ، ايناداي جارقىراغان التىن جىپپەن
كەستەلەگەن وقالى كىمەشەگى ەدى. ومىراۋىن تولىق جاپقان
ەتەگى بەينە التىن تاباق ۇستاتىپ قويغاندای ەدى. ال، ۇزبەلى
كۇمس قوڭىراۋمەن شىتىرا شاشاق توككەن اق شىلاۋىش بەينە
بوعدانىڭ جارقىراغان مۇز شىڭدارىنداي ايبات تانىنادى.

حانىمنىڭ دارا تۇلعاسى كىيىمدە عانا ەمەس، كەڭ ماڭدايلى،
يىپىك قاباق، دوڭگەلەك بەتتى، قىر مۇرىندى ءبىتىمى بەت

بىتكەننىڭ سۇلۇى دەۋگە بولار ەدى. بۇل كەزدە ەلۇدى ەڭسەرسە دە الاقانداي ۇلكەن بوتا كوزىنىڭ ۇشقىن اتقان نۇرى قايتا قويماغان، ونىڭ ۇستىنە ەبىر مەتر سەكسەن بەس سانتى كەلەتىن بويى مەن بۇركىتىنىڭ توپشىسىنداى ەكى يىعى ەتجەندى دەنەسىنە سايكەسكەندە، كورگەن ەلدىڭ كوزىنە «تورە» دەگەن اسىل تەكتى ەسىمنىڭ شىنىندا دارا تۇلعا ەكەننىن ايتپاي ايگىلەپ بەرەر ەدى. تورە بىتكەننىڭ دەنە تۇلعاسى مۇنداى بولماغانمەن زامان - زامانغا دەيىن بىلىگىن جالعاستىرعان وسى ەبىر ايگىلى اۋلەتتىڭ ەڭ سوڭعى تىزگىن ۇستاعان اۋلەتتە، ونىڭ ۇستىنە اىەل زاتىنا بارلىق كوركىن جىناپ بەرگەندەي ەدى. ارسى كەرەي مەن جانبەك سۇلتاننان، بەرسى كوگەداي گۇڭخەن بەرى وردانىڭ بارلىعىندا حانىم بولسادا، ناعىز بىلىك ۇستاپ، ەل بىلەگەن حانىم وسى ەدى. كەيىنگى داۋىرلەردە بىت - شىت بولپ، ەار ەلدە بىلىك قۇرعان كوپ وردانىڭ ەڭ سوڭعى ورداسى، ايگىلى ەبىر حانىممەن اياقتالارىن ەشكىم ويالماغان شىعار.

ونىڭ ارعى تەگىنەن بەرى قانشا وردانىڭ وتكەننى كىم ەبىلسىن. ەبىراق، بۇل زامانغا دەيىن بەلگىلى بولغان وسى وردانىڭ ورنى بولەك ەكەنى انىق. ويتكەنى، قازاق رۇلارى شىنىدە بىلىك قۇرعان تورە ورداسى 18 - عاسىردىڭ باسىندا اق پاتشاننىڭ جارىلىغىمەن ورتا ازىادا كۇشنىەن قالىپ، سول عاسىردىڭ سوڭىندا ەبىرجولاتا اياقتادى. سودان كەيىنگى قازاقتىڭ جۇڭگوغا قاراعان ەبىر رۇى كەرەي شىنىدە بۇل بىلىكتىڭ تاعى دا ەبىر جارىم عاسىر ەمىر سۇرگەننى بۇل دۇنيەدە كوپ ادام بىلمەسە كەرەك. بالكىم بۇل كەزدە اياقتالۇىنا جەتى - اق كۇن قالعان، كوشىپ كەلە جاتقان وسى وردادان باسقا ەشبىر جەلگى تورە ورداسىنىڭ ورنى جوق دەسەك تە بولار ەدى.

بۇل وردانىڭ سوڭعى كوشى ەرەن تاۋ (تىانشان) مەن

بوعدا تاۋىنىڭ اراسىنا ورنالاسقان ءۇرىمىجى قالاسىنىڭ
وڭتۇستىگىندەگى ساياپىل كولىنىڭ جاعاسىنان باستالدى.

شىنجاڭدى ورتاسىنان ءبولىپ جاتقان ەرەن تاۋى وسى ارادان
الاسارپ كەلىپ ءۇزىلىس جاسايدى دا، وڭتۇستىك پەن
سولتۇستىككە ۇلكەن قاقپا اشىپ بەردى. سان عاسىردان بەرگى
سوعىستاردىڭ جورىعى دا، ايگىلى جىبەك جولنىڭ ءزى دە،
بوسقىن ەلدىڭ كوشى دە، مىنە، وسى وتكەكتەن ءوتىپ كەلەدى.
ويتكەنى، وسى ارادان كەينىگى ەرەن تاۋدىڭ شىعىسى يىق
تىرەسكەن قۇزار شىڭدارمەن ۇلاسىپ، پامىر تاۋلارىنا قوسىلادى
دا، ال، باتىسى تەڭىز دەڭگەينەن 5400 مەتر يىك بوعدا
تاۋىمەن سىلەمدەنىپ سوزىلىپ بارىپ چىڭخاي ءۇستىرتى، التىن
تاۋعا اۋىل ءۇي قونادى. ۇزىلگەن ەكى تاۋدىڭ ورتاسىنداى وپپات
توعىز جولدىڭ تۇيىنىندەى تۇيىنشەكتەلىپ قارا قازان، سارى
بالانىڭ تابالدىرىعىنا ۇلكەن تۇزدى كول قالىپتاستىرعان. مىنە،
بۇل بەس مىڭ جىلدىن بەرى ادامزات تارىخىنىڭ اڭىز دەرەگىنە
اينالغان ساياپىل كولى ەدى.

كولدىڭ شىعىسىنان دا، باتىسىنان دا كوسىلگەن ەكى ۇلى
تاۋدىڭ ەتەگى كەلىپ تۇسەدى. اسىرەسە، شىعىسىنداى
بوعدانىڭ ەڭ يىك شىڭى بەينە الپ اق مۇنارداي كولدىڭ بەتىنە
كۇندى ەڭكەيتىپ ءۇڭىلىپ تۇرعانداى كورىنەدى.

جاراتلىستىڭ وسى ءبىر عاجاىىپ كورىنىسىن
قالىپتاستىرعان الپ تاۋ مەن ايناداي كول سان مىڭ جىلدىن
بەرگى سانسىز ۋاقىعالاردى جىم - جىرت تۇرىپ قانا جۇتىپ
جاتقانداى ەدى.

مىنە، بۇگىنگى ۋاقىعالاردى دا ءون بويىندا ەشئارسە
بولماعانداى، ءباز - باياعىسىنداى بۇرقىراغان شاڭدى دا،
دۇلداعان شۇبىلدى دا دەنەسىنە ءسىمرىپ تۇرا بەردى.
بۇگىن تاڭەرتەڭ كولدىڭ سولتۇستىگىندەگى قوعالى

جازىق، ۇيالى تالدى جاعالاي تىگىلگەن قاللىق كىز ۇيدىڭ
اراسى يىلەۋىن ايۋ تارپىغان قۇمىرسقادي، بەي - بەرەكەت
ارپالىسقا تۈسە باستادى. قورا - قورا قوي، ۇيىر - ۇيىر
جىلقىلار ۇيىر - بىرىنە قوسىلىپ، اتقا ۇيىنىپ، مويىنىنا مىلتىق
اسىنغان ازاماتتار ەرسىلى - قارسىلى توپ - توپ بولىپ
شاپقىلادى. جەرگە جارىق تۈسىمەن كول جاعاسىنداعى ويپاتتى
قارا قوڭىر شاڭ باسىپ كەتتى. بۇل كۈنى اسپان الا بۇلت ەدى،
ونىڭ شىعىسقا قاراي جىلجىغان ۇيىر ۇيىلىمى بوعدا تاۋىنان اسپ
كەتە الماي، قارلى شىڭداردىڭ باسىن قىمتاپ اينالسىقتاپ ارتىن
توسىپ تۇر. اسپانداغى قارا تەڭبىل الا بۇلت پەن جەر بەتىندەگى
الا قۇيىن شاڭ - توزاڭ بۈكىل ەرەن تاۋدىڭ باۋىرى مەن باسىن
قۇنداقىتاپ جاتقانداي بولاتىن.

ويتكەنى، وسى ۇيىر شىعىستاعى ۇزاق تارىحقا يە ۇلى ەلدى
17 - عاسىردان باستاپ ەۋروپالىقتار وتارىنا اينالدىرا باستادى.
ەدال جىيرماننىشى عاسىردىڭ باستالار كەزىندە جىيھانگەر سەگىز
مەملەكەت ۇيىلىسىپ الدى. مەنە، سودان بەرگى ارپىتالاسقان
ەلۋ جىلدى ارتىنا تاستاپ، وتارشىلاردان قۇتىلغان ۇلى ەل ۇز
شىنەن ەكى پارتىياعا ۇيىلىنىپ سوعىستى دا، جەڭلىگەن
گومىنداڭ پارتىياسى تايۋانغا قاشىپ، ۇلى قۇرلىق كومۇنىستىك
پارتىيانىڭ قولىندا قالپ قويدى. مەنە، وسى ارالىقتا ۇلى ەلدىڭ
باتسىنىداعى كوپ ۇلت مەكەندەنگەن ەڭ ۇلكەن ولكەنىڭ جاعدايى
سۋى قايناعان كولىدىڭ بالىسىنداي استاڭ - كەستەڭ ەدى.

سەگىز عاسىرغا جۇنق بىلىگىن جالعاستىرعان تورە ورداسى
ساپايىل كولىنىڭ جاعاسىنان ۇ دا شۇ بولىپ ارتىنىپ جاتقان
كەزدە، ۇش باعىقتا بولىنگەن حاللىق ازاتتىق ارمىياسى
گومىنداڭنىڭ گانسۇ - چىڭخايداعى سوڭعى اپاننى بىت - شىت
ەتىپ، لانجۇ - شىنجياڭ تاس جولىن بويلاپ باتىسقا شەرۋ تارتىپ
كەلە جاتقان ەدى. ەدال كەشە عانا جايىيە قالاسىندا باس قوسقان

مىللىيوندان ارىيا بۇگىن تاڭەرتەڭ يىنچۇانغا جورىق جاساپ كىرىپ، ەڭ الدىنقى موتورلى برونىك تۋان يۇيىمىن قامالىن بەتكە الىپ، شىنجياڭ شەكاراسىنا جاقىندادى.

اق تۇمان شاڭ گۇربىلدەگەن موتوردىڭ ءۇنى شىلانسان تاۋىن ءدۇر سىلكىنىدىرىپ، سانسىزدان جارىق جۇلدىزدار جەرمەن دە، اسپانمەن دە اعىپ كەلەدى.

وسى ءبىر وردالى اۋىل بۇل ارادا وتىرا بەرسە، قارا تۇمان شاڭمەن بوكتىرىپ باسىپ وتەرەدى.

بوعدا تاۋىنىڭ تەرىسكەي بەتىندەگى باركولەن ۇرمىجىگە دەيىنگى جەتى اۋداندا التاي بەتىندە التى جىل سوعىسقان دالا گەنەرالدارى 4500 ءتۈتىندى باستاپ كەلىپ ەرەۋىل اتىن ەرتتەپ قاراۋىلدا جاتىر.

مۇنىڭ سىرتىندا گومىنداڭنىڭ شىنجياڭدا تۇرغان ءجۇز مىڭغا جۇىق ارىياسى ءوزارا ات سابىلتىپ قىلىشتىڭ ءجۇزىندە وتىرسا، ولكەنىڭ باتىسىندا ءۇش ايماق ۇكىمەتى 30 مىڭ جاساق ۇستاپ وتىر. ويى ون بولەك، سانى - سان بولەك بولغان شىنجياڭداى سان اۋان توپتار كوممۇنىستىك پارتياعا بەيىت باعىناتىندار، سوعىساتىندار، شەتكە قاشتاتىندار، قاراپ تۇراتىندار سياقتى بەت - بەتمەن بەي - بەرەكەت جاعدايعا وتكەن ەدى.

باسىن بۇلتىپىن وراغان بوعدا شىڭى حانتاڭىردەن التىن تاۋعا دەيىنگى، قارا قۇرىمىنان التايغا دەيىنگى اينالاسىن تاۋ قورشاعان الىپ ولكەنىڭ ورتا دەڭگەيىندە اق قازىقتاي قادالىپ قالشىپ قاراپ تۇر. ول ءوزىنىڭ جاراتىلىستىق تارىخىنداى ەڭ ۇلكەن شاڭ - توزاڭنىڭ كۋاسى بولىپ تۇرعانداى ەدى.

تاڭنىڭ الا كەۋىم جارىعى بوعدانىڭ باسىن الاستاي باستاعاندا كول بويىنداى قالىڭ كىز ءۇيدىڭ ءدال ورتاسىنداى اق وردانى التى جىگىت اتتارىنان تۇسە قالىپ، ۇزىك - تۇرىلىمىن سىپىرا

باستادى. بلە - شالا اينالاسىنداعى جۈزگە جۇشق كىزى ءۇيدىڭ دە ۇشق - كەرەگەسى كورىنىپ، اپتەر - تاپتەرى شىقتى. شوكتەن تۇيە، قاقتارلىغان ات، قايتاعان مالەن بىرگە ارتىلعان جۇك بەينە سەل دومالانغان سايىدىڭ تاسىنداي ۇيپا - تۇيپا بولدى دا كەتتى. اق وردانىڭ شىنەن ەرتە تۇرىپ ەجەلگى كىمەدەرىن كىيىنگەن حانىم ەشئارسەگە قاراماي، قامشىسىن سۇيرەپ ەسكتەن شىقتى دا ەرتتەۋلى تۇرعان ۇزىن قارا كەر اتقا قاراي اياڭدادى.

ۇزىنىڭ وسى كەزدەگى ارناۋلى كۇتۇشى قىزى كامەي كۇندەگى ادەتتىنە قولتىنەن سۇيەمەكشى بولپ بلەسە شىعپ ەدى، ەسك الدىنان «كەت، ارى ءجۇر!» دەپ قامشى ۇستاعان قولمەن سىلكىپ تاستادى. ورتا بويلى، اق قۇباشا قىز مەشئەرەيىپ تۇرىپ قالدى. قىز ونىڭ بۇل ارەكەتىنە تاڭدانغان دا، رەنجىگەن دە جوق. ويتكەنى، ەبىر ايدان بەرى حانىمنىڭ مەنەزى كۇرت وزگەرگەننەن بلەدى. ول كۇتۇشى بولغان ەكى جىلعا جۇشق ۋاقتتان بەرى حانىمدى وتە جاقسى ادام دەپ سەزىندى. وعان بۇل كۇندەگى ەڭ جاقىن ادام «ۇزىم» دەپ بلەدى. ويتكەنى، حانىمنىڭ جۇنعاننان كىيىنگەننە دەيىن، تاماقتانۋ مەن ۇيقتاعاننا دەيىن، ەتپىتى، دارەتكە بارعاننا دەيىن قولتىقتاپ جۇرەتەن، بەينە ونىڭ اسا تاياعى سەكىلدى ەدى. ال، حانىم بولسا، ونى ۇزىنىڭ تۇعان بالاسىنان دا ارتىق كورەتەن. ايتكەنمەن كامەي حانىمنىڭ ەڭ سوڭعى كۇتۇشى بولپ قالارىن سەزىنگەن ەمەس، تەك بۇدان بۇرىن حانىمدا كوپتەگەن كۇتۇشىلەردىڭ وتكەننەن بلەدى. ەتپىتى، سوناۋ ەمشەكتەگى ەسابى كەزىنەن باستاپ حانىمنىڭ ارناۋلى كۇتۇشىسى بولغان ەكەن، سودان بەرى ەبىر كۇن دە كۇتۇشى ۇزىلمەيتى. ال، كامەي ۇشىن بۇگىنگى كۇندە حانىمنىڭ بالالىق، قىز - كەلىنشەك كەزدەرىندەگى كۇتۇشىلەرگە مۇلدە ۇقسامايتىن ەدى.

«بارى بىر كۈتۈشنىڭ كۈتۈۋى ۇقساعانىمەن، خانىمنىڭ قازىرگى ورنى ۇقسامايدى. سەبەبى، ول بۇگىن كەلىنشەك تە ەمەس، بايىشە دە ەمەس، «بايىشە» قازاق اراسىندا العاشقى ايەلگە قاراتىلادى دا، كەيىن سول وردانىڭ ايەل قوجايىنىنا اينالادى، ونىڭ بىلىك كۈلەمى وردانىڭ شىكى سىمەن قانا شەكتەلەدى. ال، «خانم» دەگەن ءسوزنىڭ ءوزى دە تار ماعىنا مەن كەڭ ماعىنانى قابات بەينەلەيدى. خاننىڭ ايەلدەرىن دە «خانم» دەپ اتاي بەرۋگە بولادى. ونىڭ ۇستىنە ناعىز حاندىق بىلىككە وتىرعان ايەلدى دە «خانم» دەپ اتايدى. ال، قاداۋان خانم بولسا جاي خانىمدار ەمەس، ناعىز بىلىك ۇستاپ وتىرعان خانم، ونىڭ بىلىك كۈلەمىن كامەي تۇسىنە بەرمەگەنمەن وزىنەن بۇرىنقى وتكەن كۈتۈشلەردەن ءوزىنىڭ دە ابىروينىڭ جوعارى ەكەنىن سەزىنەتىن.

ايتسەدە، جاقىن كۈندەردەن بەرى خانم ءوزىنىڭ گومىنداڭ ۇكىمەتى بەرگەن اسكەرى شەن كيىمىن وتقا تاساپ، بايرىمى وردانىڭ سالتىق كيىمىن كيىپ العاننان كەيىن مەنزىدەگى وزگەرىستى باسقارلاردان بۇرىن، ەڭ جاقسى بىلەتىن، ءوزى شتەي قايران قالسا دا كوپ جابىرقامايتىن. ويتكەنى، ول اشۇشاڭ بولپ الدى دا، ماڭاينا كوپ ادام جولتاپاي سايقتانا باستادى. ونىڭ سايقتانغانى سونشالىق، ءتپتى، ءوزىنىڭ قىرىق جىلدىن بەرگى قوساعىن، وسى وردانىڭ ۇرىق جالعاستىرعان اقسۇيەگى الەندى دە جاننا وتىرعىزبايتىن، جاقىن جاتقىزبايتىن بولدى. قۇمان الپ قولىقتاپ جۇرگەن كۈتۈشىسىن بىلاي قويغاندا، وردانىڭ الدىندا سارى مويناق مىلتىق اسىنىپ، سارالا قىلىشتى كۈلدەنەڭ ۇستاپ تۇرعان قورعاۋشىلاردىن دا قۇپ سالاتىن بولدى.

— ەرىمەي ارى تۇرىڭدار! مەنى ەندى قۇداي الماسا، ەشكىم المايدى، — دەپ ۇرساتىن. جاسقانغان قورعاۋشىلار شەگىنىپ

ئۇي ماڭايىنان السىتاپ كەتەتتىن، مەنە، سول مەنەزى بۇگىن
ئەتپىتى دە شىرىغىپ الپىتى. ول اتقا جاقىنداعان كەزدە، نايىزالى
مىلتىق اسىنعان ەكى جىگىت شىلپىرىن شەشىپ، اتتاندىرماقشى
بولىپ ەدى، ەكەۋىنە دە زەكەپ قاعىپ تاستادى. بۇدان بۇرىن
حانىمدى ەكى جىگىت قولتەننەن كوتەرىپ اتتاندىرىپ،
تىزگىننىن قولنا ۇستاتتىن. قازىر ونىڭ اۋىر دەنەسى
جەڭىلدەپ، بويىنا ەرەكشە ەبىر كۇش - قايرات قوسىلعان
سياقتى. قارا كەر اتنىڭ شوقتەننەن ۇستاپ قارغىپ ەمەندى
دە، كوشىپ جاتقان اۋىلدىڭ سىرتىنا قاراي شابا جونەلدى.
جانىنان ەكى ەلى قالمايتتىن قورعاۋشىلارى دا سارت - سۇرت
اتتارىنا قوندى. حانىم ولارعا قاراعان جوق، اۋىلدىڭ باس -
اياغىن ەبىر اينالىپ شىقتى دا، ەوز ورداسىنىڭ تۇسىنا كەلىپ،
تىزگىننىن تارتىپ تۇرا قالدى. وسى كەزدە وكپەسىن قولنا
ۇستاپ جۇگىرىپ كەلگەن كۇتۋشى قىز قولىنداعى ماۋزەردى
وقشانتايىمەن اتنىڭ وڭ جاعىنان ۇسىندى.

— حانىم، جان قۇرالڭىزدى ۇمىتىپ قالپىسىز.

— كەرەگى جوق، سەن ال، — دەدى حانىم وعان كوز
قىرىن دا سالماي. قىز تاعى مەلشىپ تۇرىپ قالدى. ەندى ول
جان قۇراللىنان دا بەزگەن بە دەپ ويلادى. حانىمنىڭ بۇل
كەزدەگى نازارى ەوزىنىڭ اق ورداسىندا ەدى. ەوز كوزىنە بۇل
كۈندەگى ورداسى بەينە قارا قۇرىم لاشىق سياقتى سەزىلدى.
وسىدان ون بەس جىل بۇرىنقى اتا مەكەنى التايداعى اق ورداسى
ەسىنە ەتۋستى، ول كەزدە وردانىڭ ۇيىمىن ازاماتتار ات ۇستىندە
تۇرىپ شەشىپ، بايلايدى، شاڭىراغىن ەكى جىگىت اتپەن
كوتەرەدى. ۇيق، كەرەگە، شاڭىراققا دەيىن تۇتاس كۇمس
قۇيما، اشەكەي ورەك بولاتتىن، ارناۋلى بىرنەشە ۇيگە سىيىپ
جاتقان قازىنانى كوشكەندە 27 تۋيە تىركەلەدى. وعان
تولەڭگىتتەردىڭ كوشى قوسىلعاندا، تورە ورداسىنىڭ كوشى،